

INNOVASJON+

Næringslivets Hovedorganisasjons innovasjonspolitikk

Innhold

Forord	04
HØYKOSTLANDET NORGE MÅ STREKKE SEG LENGRE	05
Høyt kostnadsnivå og dalende innovasjonsevne	06
En helhetlig tilnærming til innovasjon	06
FREMVEKST AV NYE KUNNSKAPSBASERTE BEDRIFTER	08
Bedre samordning og styrking av innovasjonsinfrastrukturen	08
Tidligfasefinansieringen for vekstbedrifter	09
De landsdekkende etablerertilskuddene må gis et løft	11
Mer entreprenørskap i utdanningen	11
INNOVASJON I EKSISTERENDE NÆRINGSLIV	14
Pilotinvest	14
Den landsdekkende innovasjonslåneordningen	15
SkatteFUNN	15
Forskningsintensive unge bedrifter (FUB)	15
Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA)	15
Industrielle og offentlige forsknings- og utviklingskontrakter (IFU/OFU)	15
Nærings-Ph.D.-ordningen	15
Immaterielle verdier og rettigheter	15
Innovasjon for å løse samfunnsutfordringene.....	16
VIRKEMIDLER I EN HELHETLIG KLYNGEPOLITIKK	19
ARENA og NCE	19
Global Centres of Expertise	19
VRI og Regionale Forskningsfond (RFF).....	20

Forord

Det er ingen politisk uenighet om at innovasjon er viktig. Det norske næringslivet arbeider hver eneste dag med å forbedre sine produkter og tjenester, og hoveddelen av innovasjonsaktiviteten skjer i etablerte bedrifter. Spørsmålet er hvordan de politiske rammebetingelser kan tilpasses for best mulig å stimulere innovasjon i næringslivet.

Næringslivets Hovedorganisasjon har en bred tilnærming til innovasjon og verdiskaping. Vi har nylig publisert et kompetansepolitisk dokument «Kompetanse og utdanning» og et forskningspolitisk dokument «Opptrapping 2030». Dette innovasjonspolitiske dokumentet kompletterer dermed NHOs forslag til en opptrappingsplan for kompetanse, forskning og innovasjon.

Innovasjon er et bredt begrep som gjelder alle samfunnets sektorer. Ikke bare private virksomheter må være innovative, men også offentlig sektor må omstille seg og løse sine oppgaver bedre. Dokumentet er ingen håndbok i innovasjon og det er ikke et forsøk på å oppsummere trender eller debatter om innovasjon. I stedet har vi lagt vekt på å være konkrete i forhold til våre forventninger til rammebetingelser og virkemiddelapparatet. Vi ser spesielt på tre utfordringer: hvordan få nye bedrifter til å vokse, hvordan støtte innovasjon i etablerte bedrifter og hvordan bidra til bedre næringsmiljøer gjennom en aktiv klyngepolitikk.

Vårt hovedbudskap er at vi må satse på kunnskapsbasert vekst. Offentlige innovasjonsvirkemidler må i hovedsak være landsdekkende og støtte de mest innovative prosjektene. I tillegg trenger vi forenkling. Virkemiddelapparatet må være enklere, lettere tilgjengelig og bedre samordnet.

I tillegg til at vi påpeker hvordan dagens støtteordninger kan forbedres på en rekke områder, vil jeg spesielt fremheve to nye forslag: Vi ser at vi i Norge ikke alltid er gode nok til å omsette forskningsresultater til produkter og tjenester. Vi må bli flinkere i kommersialiseringsfasen. Det finnes allerede støtteordninger for pilot- og demonstrasjonsprosjekter, men vi ser at det er en svakhet at større prosjekter ikke nødvendigvis får støtte. Vi foreslår derfor en ny støtteordning for større pilot- og demonstrasjonsprosjekter.

Vi foreslår også en ny ordning for globalisering av klyngearbeid. Bedrifter utvikler seg som kjent ikke i et vakuum. I stadig større grad er de avhengige av å være i et godt næringsmiljø der de samspiller med andre bedrifter, leverandører og kunder, herunder offentlig sektor. Nærhet til kunnskapsmiljøer som utdannings- og forskningsinstitusjoner er viktig både for å få tilgang til ny teknologi og kompetanse, kvalifisert personell og etter- og videreutdanning. I Norge har vi fått flere dyktige klyngemiljøer, som har skapt synergieffekter og nettverk som styrker bedriftene. Disse trenger å videreutvikles, og det er behov for sterkere satsing på internasjonalisering. NHO foreslår å opprette en ny ordning kalt «Global Centres of Expertise», som vil stimulere utviklingen av globalt ledende klynger.

Samtidig mener vi at mer kreativ bruk av stat og kommuners innkjøpsmakt vil gi kraftfulle impulser for innovasjon. Vi mener at alt ligger til rette for at Norge bør bli et ledende land i innovative offentlige anskaffelser. Det krever både strategisk forståelse og risikovilje hos det offentlige. I dokumentet presenteres flere tiltak som understøtter et slikt krafttak.

Vi håper at dokumentet kan være til inspirasjon for beslutningstakere og alle som er opptatt av norsk næringslivs konkurransedyktighet.

Kristin Skogen Lund
President i NHO

Høykostlandet Norge må strekke seg lengre

Innovasjon er nødvendig for å øke verdiskapingen og forbedre Norges konkurranseevne. Innovasjon bidrar til at det skapes mer robuste arbeidsplasser og sikrer derfor høy sysselsetting. I dette politikkdokumentet presenterer NHO et forslag til en offensiv (+) innovasjonspolitik som viser hva som kreves for å lykkes med innovasjon og omstilling i et høykostland (+) som Norge, derav tittelen INNOVASJON+. Vi foreslår tiltak som bidrar til verdiskaping og hjelp til omstilling av økonomien under skiftende og krevende betingelser.

Utgangspunktet for å ha virkemidler på dette området er at det eksisterer en markedssvikt. NHO mener at det viktigste tiltaket

for å sikre en god næringsutvikling i Norge er å ha en helhetlig næringspolitikk som sikrer forutsigbare og stabile rammebetingelser. Den spesifikke innovasjonspolitikken skal bidra til å fylle de hull som resten av politikken ikke dekker.

NHOs innovasjonspolitik har tre hovedsøyler, se tabell 1, som dette dokumentet er bygd opp om: fremvekst av nye kunnskapsbaserte bedrifter, innovasjon i eksisterende næringsliv og aktiv klyngepolitikk. De konkrete tiltakene som NHO foreslår har en kostnad på 2,2 milliarder kroner. Dette er en fremtidsrettet satsing på vekstfremmende investeringer i tråd med handlingsregelens intensjon.

NHOs innovasjonspolitik

Helhetlig næringspolitikk

- Finans-, penge- og valutapolitikk
- Politikk for offentlig sektor, skattepolitikk, eierskapspolitikk, forskning, utdanning og kompetanse

Nye kunnskapsbaserte vekstbedrifter

- Bedre samordning og styrk innovasjonsinfrastrukturen.
- Etabler et helhetlig inkubatorprogram og hev grunnfinansieringen.
- Hev kompetansen om forretningsutvikling.
- Styrk tidligfasefinansieringen.
- Vurder å etablere en pollenkapitalordning.
- Styrk landsdekkende etablerertilskuddsordninger.
- Gjør entreprenørskap til integrert del av utdanningen.

Innovasjon i eksisterende næringsliv

- Øk den landsdekkende innovasjonslåneordningen til 1 milliard kroner per år.
- Etabler Pilotinvest, en ny ordning for større pilotprosjekter.
- Forbedre SkatteFUNN-ordningen.
- Øk rammen for Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA)-ordningen.
- Øk rammen for de industrielle og offentlige forsknings- og utviklingskontraktene (IFU/OFU).
- Gjør nærings-Ph.D-ordningen rettighetsbasert.
- Styrk satsingen på design, patenter og immaterielle rettigheter.
- Etabler et ekspertorgan for innovative offentlige anskaffelser.
- Etabler tilskuddsordning som stimulerer det offentlige til å foreta særlig krevende innovative innkjøp.

Aktiv klyngepolitikk i et godt næringsmiljø

- Etabler en helhetlig klyngepolitikk.
- Styrk internasjonalisering ved å etablere en Global Centres of Expertise (GCE)-ordning.
- Stimuler bedriftsrettede undervisningsopplegg i tilknytning til klyngene, særlig i forhold til etter- og videreutdanning.

Tabell 1. Elementer til grunn for en helhetlig innovasjonspolitik.

Høyt kostnadsnivå og dalende innovasjonsevne

Norges økonomiske og kunnskapsmessige utgangspunkt er godt. Vi har konkurransedyktige bedrifter, dyktige medarbeidere og en høyt utdannet befolkning. Petroleumsinntektene og en stabilt voksende økonomi muliggjør en sterk velferdsstat med et velfungerende sikkerhetsnett. Vi står imidlertid overfor store utfordringer fremover.

Den sterkere globale konkurransen gjør at vi stadig må omstille oss og forbedre oss. Norge har et unikt høyt kostnadsnivå der lønnskostnadene i industrien nå er 50 prosent høyere enn i våre nærmeste konkurrentland. Dette innebærer at vi stadig må øke vår produktivitet og effektivitet for å opprettholde vår konkurransedyktighet. Land og bedrifter i Europa må omstille seg på grunn av den økonomiske krisen og blir mer konkurransedyktige. Bedrifter i Sørøst-Asia beveger seg samtidig oppover i næringskjeden og blir mer avanserte og innovative.

Norske bedrifter er gode problemløsere som tenker nytt og er flinke til å omstille seg. Norsk næringsliv har alltid vært åpent for globale impulser. Men innovasjonsevnen i Norge var i 2010 ifølge SSB dalende for sjette året på rad (se figur 1). Andelen foretak som driver med produkt- og prosessinnovasjon har gått kraftig ned, fra 31 prosent til 24 prosent på seks år. Innovasjon og innovasjonsprosesser vedrører alle næringer i norsk næringsliv.

En helhetlig tilnærming til innovasjon

I St.meld. nr. 7 (2008-2009) «Et nyskapende og bærekraftig Norge» definerer Regjeringen innovasjon som *en ny vare, en ny*

tjeneste, en ny produksjonsprosess, anvendelse eller organisasjonsform som er lansert i markedet eller tatt i bruk i produksjonen for å skape økonomiske verdier. Det er en god definisjon når målet er å kartlegge omfanget av innovasjonsaktivitet i et land, men sier lite om hvordan politikken bør innrettes for å øke omfanget av innovasjon.

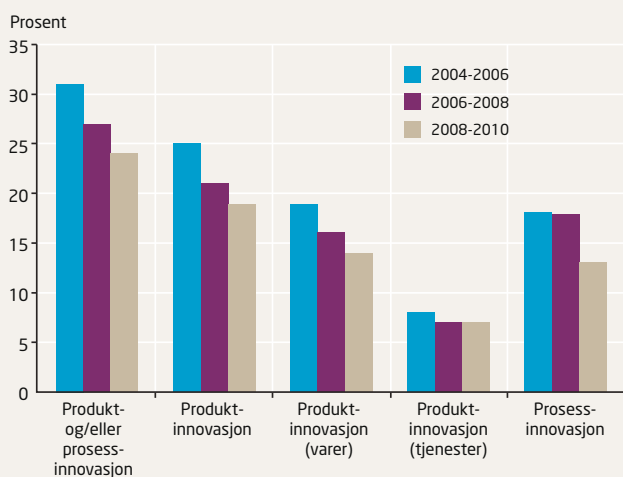
Derfor brukes ofte begrepet *helhetlig innovasjonspolitik* for å beskrive hvordan nyskaping og fornyelse skal gjennomføres flere politikkområder som forskning, utdanning og kompetanse, konkurransepolitikk, arbeidslivsregelverk, eierskapspolitikk, skattepolitikk og politikk for offentlig sektor. NHO har beskrevet sin politikk på disse områdene i andre dokumenter. Vi mener for eksempel at det å fjerne formuesskatten vil stimulere til økt innovasjon da det vil frigjøre privat kapital. Dette vil bøte noe på mangelen på risikovillig kapital og bidra til at flere innovative prosjekter blir gjennomført.

Spesielt viktig for en helhetlig innovasjonspolitik er koblingen til forsknings- og kompetansepolitikken. Denne skal sikre tilgang på relevant kunnskap og kompetanse av høy kvalitet. Det er essensielt at forskningspolitikken virkemidler er tydelige og brukervennlige for bedriftene. Virkemidlene innen forskning og innovasjon må også innrettes slik at bedriftene og privat kapital får sterkere insentiver til å investere tyngre i FoU, innovasjon og kompetanse enn i dag.

NHO arbeider kontinuerlig for økte bevilgninger til næringsrettet FoU. I vårt politiske dokument «Opptapping 2030» (2012) tok vi til orde for en forpliktende opptappingsplan, med et ressursmål som fokuserer på myndighetenes innsats

Andel innovative foretak i Norge 2004-2010.

Produkt- og prosessinnovasjoner (PP-Innovasjoner). 2004-2006, 2006-2008 og 2008-2010.

Figur 1. Synkende andel innovative bedrifter.

Kilde: SSB

Figur 2. Samspillet mellom utdanning, kompetanse, forskning og innovasjon.

Kilde: NHO

og næringslivets utførelse. Ambisjonen er at næringslivets utførte forskning og utvikling utgjør 2 prosent av BNP innen 2030. Bedriftene vil ventelig stå for det meste av de ekstra investeringer som må til for å nå dette målet, noe som vil være i tråd med næringslivets kraftige FoU-vekst de senere tiårene. Men bedriftene kan ikke gjøre jobben alene. Myndighetenes innsats må derfor ha en størrelse og utforming som bidrar til at ovennevnte mål nås. Poenget er systematisk styrking av virkemidler som har en utløsende effekt på næringsrelevant FoU og private investeringer.

Åpne konkurransearenaer?

Næringspolitiske virkemidler for innovasjon, entreprenørskap og FoU bør i prinsippet være åpne og nasjonale konkurransearenaer. Det sikrer effektivitet og samfunnsøkonomisk lønnsomhet. Resultatet av en åpen konkurranse på forhånd (ex ante), om virkemidler og finansiering av FoU og innovasjonsaktiviteter, vil i ettertid speile næringsstrukturen og de mest innovative næringene (ex post). De næringer, klynger og bedrifter som har fremmet de sterkeste søknadene vil i praksis vinne frem, og resultatet vil være skjev fordelt i forhold til rene fordelingsbetraktninger. Det er en helt legitim konsekvens av en åpen konkurranse mellom bedrifter og forskningsmiljøer hvor de beste vinner frem på bakgrunn av kvalitet og forretningsmessig potensial.

Samtidig er det et klart behov for at et høykostland som Norge arbeider systematisk for å styrke alle næringers konkurransevne, samt sikre at det hele tiden vokser frem nye bedrifter og næringer. Det finnes gode eksempler på at det i noen tilfeller kan være hensiktsmessig med øremerkede programmer. Det kan være for bransjer hvor vi har naturgitte fortrinn, men liten forskningsevne, som i gruvenæringen. Vi har dessuten etablerte næringer med lang tradisjon og mye kompetanse, men liten forskningstradisjon, som treforedling. Vi har også umodne bransjer der vi har stort potensial, som innen bioteknologiindustrien.

Foto: ScanStockPhoto

Fremvekst av nye kunnskapsbaserte bedrifter

«NHO ønsker en bedre koordinering og styrking av dagens innovasjonsinfrastruktur og ordninger for tidligfasekapital.»

Vi er relativt flinke til å starte nye bedrifter i Norge. Men mange klarer seg ikke gjennom de første årene. For få satser dessuten på kunnskapsbaserte bedrifter med ambisiøse vekststrategier.

Nye bedrifter kan komme fra forskermiljøet, men også fra etablerte bedrifter. Større selskap ønsker å konsentrere seg om sin kjernevirksomhet og lar aktiviteter skilles ut i nye bedrifter. Medarbeidere ser markedsmuligheter, bryter ut og danner nye bedrifter for å gjennomføre sine ideer. Noen nyetableringer befinner seg i gode næringsmiljøer der de får drahjelp fra investorer og veletablerte bedrifter. Andre gründere er enslige entusiaster som pantsetter hus og bil for å gjennomføre sine ideer.

Nye bedrifter møter mange hindringer i form av byråkrati, pengemangel og tekniske og markedsmessige utfordringer. Mange ideer har heller ikke livets rett. Det er imidlertid flere ideer med stort potensial som burde vært kommersialisert. For bedrifter i denne tidlige fasen er offentlige støtteordninger ekstra viktige. Det finnes et stort antall aktører og forskjellige støtteordninger. NHO mener at det er behov for å gjennomgå disse og sørge for en bedre koordinering og forenkling.

I neste avsnitt ser vi nærmere på koordineringsbehovet, før vi deretter diskuterer behovet for bedre kapitaltilgang for denne gruppen.

Bedre samordning og styrking av innovasjonsinfrastrukturen

Innovasjon Norge og SIVA utgjør viktige deler av Regjeringens virkemidler for innovasjon, noe som ble utdypet i stortingsmeldingen «Verktøy for vekst» (2012). Innovasjon Norge tilbyr lån eller støtte til prosjekter. Spektret av tjenester er bredt, men i hovedsak dreier det seg om rådgivning og finansiering av innovasjonsprosjekter, enten via tilskudd eller lån. I tillegg tilbyr Innovasjon Norge tjenester for internasjonalisering til etablering og ekspansjon på utenlandske markeder. Forskningsrådet har på mange måter den samme rollen for finansiering av forskningsprosjekter.

Nystartede bedrifter har ofte et spesielt stort behov for møteplasser. De trenger gjerne kompetansestøtte og forretningsutviklingstjenester. Denne type operative tjenester utføres av

flere aktører. Ett viktig nettverk er innovasjonsselskapene. I Norge er forsknings- og kunnskapsparkene gode eksempler på robuste innovasjonsselskaper som i mange tilfeller også har opparbeidet seg betydelig investeringskompetanse i tidlig fase. Innovasjonsselskapene tilbyr hjelp og støtte til kunnskapsbaserte bedrifter i tidlig fase. Det innebærer praktisk veiledning fra mentorer, rimelige kontorfasiliteter, og tilgang til relevante nettverk og møteplasser.

Teknologioverføringskontorer på universitetene (TTO-er) spiller en viktig rolle for å omsette forskningsresultater til næringsvirksomhet. Klyngeprogrammene, som Arena og Norwegian Centres of Expertise (NCE), bidrar til å etablere og styrke gode næringsmiljøer. I noen tilfeller mottar innovasjonsselskapene midler fra SIVAs inkubatorprogram, samtidig som de også er operatører for henholdsvis Forskningsrådets Forny2020-program (TTO) og/eller NCE. Til sammen kan disse aktørene defineres som innovasjonsinfrastrukturen for gründere og nye bedrifter.

Innovasjonsselskapene fungerer som regionale koblingsboksene. Større innovasjonsselskaper kan brukes som regionale akseleratorer for nasjonale målsettinger og internasjonalisering. De kan bli enda viktigere deler i et mer effektivt innovasjonssystem gjennom å forsterke effektene av nasjonens samlede investeringer i FoU og andre virkemidler, utløse nyskaping og mobilisere privat investeringskapital.

En evaluering fra Oxford Research/NIBR viste at inkubatorvirksomheten i innovasjonsselskapene er underfinansiert. Samtidig har Nordlandsforskning konkludert med at det råder en tydelig markedssvikt for inkubatorvirksomhet. Svikten består i at det ikke vurderes som kommersielt interessant for private selskaper å drifte inkubatorvirksomhet, selv om denne er samfunnsøkonomisk lønnsom. Tittelen på utredningen illustrerer godt utfordringen: «Innovasjonsselskap: infrastruktur eller næringsvirksomhet». Nordlandsforskning peker på at innovasjonsselskapenes rolle som kompetanseinfrastruktur og koblingsboks mellom FoU og næringsliv bør styrkes.

Tabell 2 viser deler av dagens organisering og finansieringsordninger for tidligfasekapital og innovasjonsinfrastruktur. SIVA finansierer inkubatorprogrammet samtidig som man også har deleierskap i mange innovasjonsselskaper. Forskningsrådet finansierer TTO-ene, mens Innovasjon Norge finansierer klyn-

geprogrammene NCE og Arena. De samme aktørene har også forskjellige tilskuddsordninger rettet mot tidlige faser.

NHO mener at det er behov for spissing, styrking og bedre samordning av virkemidler rettet mot de mest innovative vekstbedriftene. Aktørene selv bør gjennomgå sine roller og sine ordninger med henblikk på å forenkle og strømlinjeforme tjenestene. Det bør tydeliggjøres hvilken rolle inkubasjon og tidligfasekapital skal ha i virkemiddelapparatet. Det bør bli en klarere rollefordeling mellom aktørene. Målsettingen bør være å heve kompetansen, styrke finansieringen og ta ut synergi- og skalaeffekter. Det kan bidra til at det etableres betydelig flere suksessfulle vekstbedrifter i Norge fremover.

Man bør særlig se på:

- Forenkling og bedre koordinering.
- Innovasjonsselskapenes finansiering, rolle og funksjon i innovasjonssystemet.
- Statens organisatoriske og finansielle rolle i markedet for tidligfasekapital.
- Hvordan utløse mer privat kapital som ofte representerer kunnskap, erfaring og kommersialiseringskraft.

Evalueringen av SIVA viste at den samfunnsøkonomiske avkastningen av innovasjonsselskapenes aktiviteter er god, og evalueringen fra Nordlandsforskning pekte på at disse selskapene bør finansieres med en forutsigbar grunnbevilgning for å være et treffsikkert verktøy for å motvirke markedssvikt. Det bør være en offentlig oppgave å stå for driftskostnader og økt profesjonalisering av innovasjonsselskapene.

Dagens struktur er et godt utgangspunkt; utfordringen fremover blir konsolidering og sikring av kritisk masse og kompetanse. Det kan løses ved at det settes minimumskrav til kompetanse og tjenestetilbud, samtidig som finansieringen for inkubatorprogrammet gis en resultatbasert komponent som også gjenspeiler aktivitetsnivået. Sverige har etablert en relevant løsning gjennom den såkalte Innovationsbron som kan tjene som en nyttig modell (se boks 1).

SIVAs underfinansierte inkubatorprogram, i kombinasjon med mangelen på tidligfasekapital gjør at deler av potensialet for økt innovasjon og verdiskaping forblir uutnyttet. Inkubatorprogrammet er på totalt 48 millioner kroner, hvorav 36 millioner kroner fordeles direkte til 35 innovasjonsselskaper via SIVA. 1 million kroner per selskap blir for lite til å finansiere operativ drift av inkubasjon og nødvendig kompetanseutvikling, gitt at ambisjonen er at innovasjonsselskapene skal bidra til at det skapes flere kunnskapsintensive vekstbedrifter som tåler et norsk kostnadsnivå.

Tidligfasefinansieringen for vekstbedrifter

Mangel på tidligfasekapital er et anerkjent og vedvarende problem for flere OECD-land. Med begrepet tidligfasekapital menes i denne sammenhengen såkorn- og pollenkapital som investeres i tidlige og risikofylte faser av vekstbedrifters utvikling, samt etablerertilskudd og FORNY-midler (se tabell 2).

Kapitalmangel er alvorlig både for den enkelte entreprenør, men også for samfunnet. En vedvarende mangel hindrer vekst, fornyelse og omstillingsevne. Nye bedrifter har naturlig nok problemer med tilgang på kapital på grunn av høyere risiko.

Tilskuddsordning	FORNY2020	Etablerertilskudd	IFU/OFU	
Ramme	70 mill.	- landsdekkende 20 mill. - distriktsrettede 110 mill.	285 mill.	
Virkemiddelaktør	NFR	IN	IN	
Departement	NHD/FKD/KD	NHD/KRD	NHD	
Egenkapital	Pollenkapital	Såkornfond	Investinor	Argentum
Kapitalbase	Mindre regionale fond: 350 mill.	3,1 mrd.	3,7 mrd.	6 mrd.
Programmer	TTO	Inkubator	NCE	ARENA
Årlig ramme	50 mill.	48 mill.	60 mill.	40 mill.
Antall	8	45	12	20
Virkemiddelaktør	NFR	SIVA	IN (NFR/SIVA)	IN
Departement	NHD/KD	KRD/NHD	NHD/KRD	NHD/KRD

Tabell 2. Innovasjonsinfrastruktur i Norge - Små programmer og mange aktører.

Kilde: NHO/virkemiddelapparatet

Boks 1: Innovationsbron i Sverige

I Sverige sto man tidligere overfor samme utfordringer som Norge gjør i dag når det gjelder støtteordninger for bedrifter i tidlig fase. I 2006 ble løsningen å etablere et nytt statlig selskap, Innovationsbron AB, som både finansierer et inkubatorprogram og investerer pollenkapital i inkubatorbedrifter. I tillegg tilbys verifiseringsmidler før oppstart og støtte for lisensiering. Selskapet bidrar også med kompetanseutvikling til inkubatorene for å utvikle deres evne til å mobilisere privat kapital og bistå med forretningsutvikling. Dette har bidratt til profesjonalisering av kommersialiseringskompetanse og inkubatorvirksomhet, samtidig som Innovationsbrons investeringer har utløst betydelig privat kapital i tidligfasen. Modellen med et statlig eid selskap som går inn der hvor markedssvikten er størst, synes å ha fungert etter hensikten.

Innovationsbron gir inkubatorbedriftene kompetansestøtte til sammensetting av team, eierstruktur og forretningsplan. Desentralt kvalifiserte investeringsobjekt sendes til 3-4 investeringskomiteer i Innovationsbron, som automatisk får en god og landsdekkende oversikt over kvaliteten på de selskaper og bransjer som det kan være aktuelt å investere i. Innovationsbron har mandat til å investere maksimalt 2,5 mill. SEK/selskap (pollenkapital), noe de gjør fortløpende. Noen ganger deles den første investeringen med private aktører, men man kan også gå inn som aleneinvestor, for å mobilisere private følgeinvesteringer. Et tilsvarende sentralt/desentralt system for tidligfasekapital og inkubatorvirksomhet i Norge kan la seg inspirere av Innovationsbrons modell. For ytterligere å forsterke investeringsvirksomheten i tidlig fase skal Innovationsbron fra og med 2013 fusjoneres med Almi, et selskap som på mange måter er Sveriges svar på Innovasjon Norge, men uten internasjonaliseringsdelen.

Risikoen kan knytte seg til teknologi, marked, organisering og videre finansiering. Grunnen til at private investorer unngår slik risiko er dermed ikke vanskelig å forstå, men resulterer likefullt i lavere investeringer i innovative og nyetablerte bedrifter, og vi går glipp av nye vekstbedrifter.

Offentlige virkemidler bør bidra til å støtte aktivitet som markedet ikke kan forventes å ta seg av (se figur 3). Det er bred enighet om at markedssvikt er en viktig samfunnsøkonomisk grunn til at staten støtter forskning (derav tankeboblen med OK/FoU i figur 3). Det er ikke samme grad av enighet når det gjelder risikokapital og nødvendig infrastruktur for innovasjon. Derfor peker figuren på behovet for endring i retning av mer treffsikre virkemidler som korrigerer for markedssvikt.

Investinor og Argentum er statens kapitalvirkemidler i senere faser som venture-, private equity- og internasjonaliserings- og vekstfasen. Til sammen forvalter de om lag 10 milliarder kroner. Staten har med dette et omfattende og et velfungerende kapitalapparat i de faser hvor markedssvikten er mindre, men hvor man i større grad risikerer å fortrenge og konkurrere med privat kapital. Samtidig er det en klar mangel på effektive virkemidler i tidligfase. Det må satses tyngre på statens kapitalviremidler i tidligfase, jf. figur 4 som viser investeringsfasene i en bedriftsutvikling, enten det gjelder landsdekkende tilskudd eller pollenkapital. Figur 3 viser den såkalte «dødens dal» som illustrerer den kritiske overgangsfasen etter at den første støtten har tatt slutt, men før større fond, banker og andre kommersielle investorer tør satse.

Såkornfondene skulle i utgangspunktet bidratt med kapital i den første kritiske fasen. Men en utilsiktet konsekvens av dagens såkornfondmodell er at fondene til dels unngår tidligfaseselskaper og risiko. Det kan skyldes at såkornfondene selv er små og kommersielt drevne selskap som lever av forvaltningshonorar, samtidig som de må levere i henhold til eiernes avkastningskrav. Det kan være en utfordring for det relativt lille og fragmenterte såkornmiljøet å holde seg oppdatert om produkter, marked og teknologi. Dette kan gjøre at gode ideer ikke blir finansiert. Tidligfase kapitalordninger bør derfor forvaltes på en måte som sikrer nær tilknytning til miljøer med stor innovasjonskraft.

Regjeringen varslet i «Verktøy for vekst» (2012) opprettelsen av seks nye såkornfond og i revidert nasjonalbudsjett 2012 ble det statlige bidraget satt til 1,5 milliarder kroner med ønske om like stort privat bidrag. NHO er positiv til opprettelsen av disse fondene og at de er landsdekkende. De tidligere fondene er tomme for kapital, noe som har forsterket mangelen på tilgang til tidligkapital. Det er positivt at ordet «oppstartsselskaper» er lagt til i mandatet for fondene, men det er viktig at det i det videre arbeidet med etablering og forvaltning av fondene påses at de faktisk retter seg mot tidligfaseselskaper med tilhørende høy risiko.

I dag finnes det tilstrekkelig med kapital i Norge, men høy risiko hindrer likevel de aller fleste potensielle investorene fra å investere i innovative yngre bedrifter som ikke kan vise til tidligere suksesser. Staten kan adressere dette ved å tilby ordninger for risikoavlastning for investorer i tidligfasen, enten gjennom såkornfond, statlige investeringsordninger for pollenkapital, eller skattefradrag for investorer som er villige til å gå inn i risikofylte faser. Det vil bidra til å gjøre mer privat kapital tilgjengelig i en fase hvor det i dag er stor mangel på både offentlig og privat kapital.

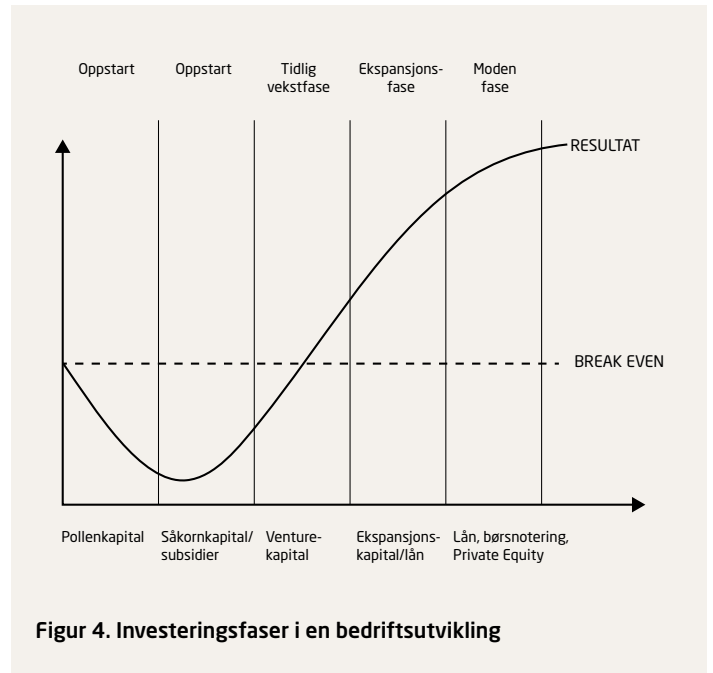
Kilde: NHO

De landsdekkende etablerertilskuddene må gis et løft

I bildet for tidligfasekapital inngår også tilskuddsordninger som FORNY-ordningen i Forskningsrådet og de landsdekkende etablerertilskuddene i Innovasjon Norge. Sistnevnte ordning fungerer godt, men er dessverre så underdimensjonert at den ikke gir noen større effekt. Det gir ikke mening å ha en landsdekkende ordning for nyetableringer av vekstbedrifter med en ramme på kun 20 millioner kroner. Erfaringene fra de siste årene viser at de landsdekkende etablerertilskuddene er et effektivt virkemiddel for å realisere flere innovative prosjekter. Derfor bør ordningen styrkes til opp mot 150 millioner kroner per år. Alternativt bør det etableres et tilsvarende landsdekkende virkemiddel som er rettet mot bedriftenes første fase.

Det er verdt å merke seg at da ordningen som ledd i finansskritiltakene i 2009 fikk tilført 150 millioner kroner og i 2010 fikk 50 millioner kroner, så medførte dette ikke en nedgang i kvalitet. Nitti prosent av de gjennomførte prosjektene ble vurdert som innovasjon på internasjonalt nivå, som er det høyeste av Innovasjon Norges fire nivåer på innovasjonshøyde.

Disse prosjektene utgjør i mange tilfeller grunnlaget for å etablere selskaper som senere inngår i inkubatorvirksomheten til innovasjonsselskapene, hvor de utvikles videre med hjelp av kompetansesøtte og privat kapital. I Finland har man etablert en ordning med såkalt «fast track», tilgang på både tilskudd og eierkapital for de mest lovende teknologibedriftene, gjennom den såkalte «VIGO-ordningen». En tilsvarende «fast track» kunne etableres i Norge ved at virkemiddelaktørene etablerer avtaler med innovasjonsselskaper med investeringskompetanse.

Kilde: NHO

Mer entreprenørskap i utdanningen

Entreprenørskap i utdanningen er et sterkt virkemiddel for å yrkesrette utdanningen, og det er viktig for å få flere til å satse på å etablere egen bedrift. Entreprenørskap er nå nedfelt i læreplaner både for grunnskole og videregående opplæring. Ungt Entreprenørskap tilbyr tilpassede entreprenørskapsprogrammer fra grunnskole til høyere utdanning og er en pådriver for det langsiktige arbeidet med å fremme entreprenørskap i Norge. Utdanningssystemet på alle nivåer må i større grad bidra til gjennomføringen av entreprenørskapsprogrammer.

NHO mener:

- En bedre samordning kan heve kompetansen på forretningsutvikling, styrke finansieringen og bidra til synergi- og skalaeffekter. Målet er at det etableres betydelig flere innovative vekstbedrifter i Norge fremover.
- Etabler et helhetlig inkubatorprogram med et resultatbasert finansieringssystem som premierer de beste innovasjonsselskapene og gjenspeiler aktivitetsnivået. Rammen for grunnfinansiering bør økes til 150 millioner kroner per år.
- Utred muligheten for å etablere en pollenkapitalordning.
- Styrk de landsdekkende etablerertilskuddene til 150 millioner kroner per år eller etabler et tilsvarende landsdekkende tidligfasekapitalvirkemiddel på samme størrelse. Vurder etablering av en «fast track»-ordning for innovative vekstbedrifter, i samarbeid med innovasjonsselskaper.
- Gjennomfør entreprenørskapsprogrammer som en integrert del av utdanningstilbudet på alle nivåer for å øke kunnskapen og evnen til etablering av nye bedrifter.

Viktige ordninger

Såkornkapital: Egenkapital i tidlige faser av bedrifters utvikling bestående av 50/50 privat og offentlig kapital, forvaltet av profesjonelle private forvaltningsmiljøer hvor staten langt på vei opptre som kommersiell investor på linje med de private interessentene.

Pollenkapital: Egenkapital i den aller tidligste fasen av en bedrifts liv - ofte tilført i forbindelse med selskapsetablering etter validering av forretningsidé/teknologi.

Etablerertilskudd: Tilskudd fra Innovasjon Norge til utvikling av en vare, tjeneste, produksjonsprosess eller organisasjonsform som ikke eksisterer i markedet (nasjonalt eller internasjonalt) fra før.

Inkubasjon: En prosess hvor idéhavere og gründere blir tilbudt profesjonell assistanse i forbindelse med etablering og utvikling av ny virksomhet med potensial for betydelig vekst. Idéhavere kan komme fra FoU-miljøet, næringslivet eller gründere som har utviklet forretningsideer på egen hånd.

FORNY2020: Program i Forskningsrådet som skal bringe resultater fra offentlig finansierte forskningsinstitusjoner frem til markedet. Programmet gir støtte til nystartede bedrifter og kommersialiseringsaktører knyttet til universitet, sykehus, forskningsinstitutter og høyskoler.

Argentum: Et statlig norsk investeringselskap etablert i 2001. Et såkalt fond-i-fond, som fokuserer på investeringer i nordiske private equity fond.

Private equity (PE): Et samlebegrep på en spesiell type fond og selskaper som investerer i bedrifter som ikke er notert på børs. I Norge brukes ofte begrepet «aktiv eierkapital» som en erstatning for private equity, da PE-aktører tradisjonelt er direkte involvert i bedriftenes utvikling.

Forretningsengler: Begreper som forretningsengel og «business angel», brukes om hverandre. Slike investorer går inn i tidlige faser og bidrar ikke bare med penger inn i bedriften, men også med kompetanse, nettverk og bruk av egen tid. De utgjør en sammensatt gruppe av investorer med varierende erfaring som aktive eiere. En utredning fra Menon viste at det er om lag 2400 forretningsengler i Norge som har investert i 4500 bedrifter.

Pilotinvest: NHOs forslag til en pilot- og demonstrasjonsordning for alle næringer som skal støtte større og risikofylte prosjekter i bedrifter for å bevise for markedet at nye konsepter og teknologiske løsninger fungerer bedre enn eksisterende.

Investinor: Et landsdekkende, statlig investeringselskap som skal investere risikokapital og utøve aktivt, kompetent eierskap i internasjonalt orienterte og konkurransedyktige norske bedrifter i vekst- og ekspansjonsfasen.

Innovasjon i eksisterende næringsliv

«NHO vil styrke de beste virkemidlene for innovasjon i næringslivet. Det bør etableres en ny ordning for pilot- og demonstrasjonsprosjekter, samt legges til rette for mer innovasjon i offentlige anskaffelser.»

Hoveddelen av innovasjonsaktiviteten i næringslivet skjer i etablerte bedrifter. Samspillet mellom leverandør og oppdragsgiver skaper ofte en god dynamikk som resulterer i nye produkter og tjenester. For å finne de gode løsningene er det ofte nødvendig med nær kontakt til forsknings- og fagmiljøer. Mesteparten av den daglige innovasjonen finner sted uten offentlig støtte, men virkemiddelapparatet kan ofte ha en viktig utløsende rolle.

Næringslivet finansierer selv over tre fjerdedeler av FoU-aktiviteten, mens mindre deler av finansieringen hentes fra utlandet eller offentlige FoU-bevilgninger. Det finnes en rekke bedriftsrettede ordninger og programmer i virkemiddelapparatet som fungerer svært godt, mens andre er mindre treffsikre eller har andre mål enn å bidra til innovasjon. NHO ønsker å fremme de virkemidlene som gir mest innovasjon gjennom å styrke landsdekkende ordninger, slik at prosjektene med høyest innovasjonsgrad får støtte, uavhengig av hvor i landet de befinner seg.

Det er etter hvert gjort mange undersøkelser som dokumenterer virkningen av de forskjellige støtteordningene. Virkemidler som er dokumentert effektive og skaper innovasjon i næringslivet bør videreutvikles. Et viktig element er dessuten at de bidrar til å utløse mest mulig privat risikokapital.

I det følgende gjennomgår vi de ordningene som vi mener bør videreutvikles og styrkes. I tillegg foreslår vi opprettelsen av en ny pilot- og demonstrasjonsordning kalt Pilotinvest.

Pilotinvest

Vellykket innovasjon krever ofte større investeringer i den krevende kommersialiseringsfasen. Gjennom pilot- og demonstrasjonsprosjekter kan man bevise for markedet at nye konsepter og teknologiske løsninger fungerer bedre enn eksisterende teknologier. Det er en viktig måte å verifisere større konsepter før markedsintroduksjon.

Det finnes allerede liknende støttemuligheter i både IFU/OFU-ordningen og BIA-programmet, men rammene og innretningen skaper begrensninger for større pilotprosjekter. Disse ordningene skal samtidig dekke tidlige, og mer forsknings-

tunge utviklingsfaser, se under. Det finnes et stort potensial for å utløse flere radikale innovasjoner som er kostnadskrevende å realisere, men i dag finnes det få offentlige virkemidler for denne typen prosjekter.

De siste årene har aktører som Enova, Forskningsrådet og Innovasjon Norge hver for seg åpnet for støtte til enkelte større pilotprosjekter, spesielt innenfor miljøteknologi. Dette er positivt, men det er i tillegg behov for en permanent pilot- og demonstrasjonsordning for alle næringer. Dette vil være et viktig ledd i en kommersialiserings- og industrialiseringsstrategi som også ivaretar vanskelig kopierbare konkurransefortrinn basert på langsiktig kunnskapsoppbygging. Det er gledelig at Regjeringen er inne på samme tanker i «Verktøy for vekst» (2012).

En konkretisering av en slik ordning kunne hete PILOTINVEST og bør være tilgjengelig for alle næringer. Det kan ses på som et ledd i en «Invest in Norway-strategi», da pilotanlegg fører med seg kunnskapsintensive arbeidsplasser i både FoU og produksjon som tåler et norsk kostnadsnivå. Det er mindre viktig om det er norske eller utenlandske eiere som står bak. Realisering av PILOTINVEST bør skje i en naturlig arbeidsdeling mellom Innovasjon Norge og SIVA. Innovasjon Norge bør bruke sitt internasjonale apparat til å markedsføre norske miljøer og bidra med deler av finansieringen, mens SIVA kan identifisere og tilrettelegge for etablering av større pilot- og demonstrasjonsanlegg.

Gitt at pilotprosjektene ligger nærmere markedsintroduksjon, bør denne ordningen utformes slik at den private andelen av finansieringen er høyere, i henhold til statsstøtteregelverket. Poenget med ordningen er at den eksplisitt skal utløse private investeringer og legge til rette for økt industriell aktivitet i Norge. Rammen for en slik ordning bør innledningsvis settes til 500 millioner kroner per år, og en gradvis utvidelse bør vurderes ut ifra etterspørsel og resultater på noen års sikt. I særskilte tilfeller bør ordningen raskt kunne kapitaliseres opp for å utløse spesielt store prosjekter.

Den landsdekkende innovasjonslåneordningen

Den landsdekkende innovasjonslåneordningen i Innovasjon Norge er en god hjelp til å gire opp investeringer i mer risikofylte prosjekter. Rammene for denne ordningen bør vurderes ut ifra konjunkturbildet generelt, og bankenes aktuelle utlånspraksis spesielt. Innovasjonslåneordningen går ut på at bedriftene låner penger av Innovasjon Norge til innovasjonsprosjekter, og bedriftene betaler tilbake lånene med rente. NHO mener at rammen for innovasjonslåneordningen bør økes permanent fra dagens nivå på 500 millioner kroner per år til 1 milliard kroner per år, og at ordningen med fordel kan økes på en rask og fleksibel måte når det oppstår akutte situasjoner som under finanskrisen i 2008. Innovasjon Norges låneordninger skal evalueres, noe NHO vil følge tett.

SkatteFUNN

Siden 2002 har Norge hatt et skatteinsentiv for bedriftenes forskning og utvikling som først og fremst kommer små og mellomstore bedrifter til gode. Flere evalueringer viser at SkatteFUNN-ordningen mobiliserer til økt bruk av FoU blant mindre forskningsintensive bedrifter i bredden av næringslivet. En nyere studie av Møen og Rybalka viser dessuten at SkatteFUNN-prosjekter er mer innovative enn prosjekter som har fått støtte av andre ordninger, til tross for et lavere formelt FoU-innhold i SkatteFUNN-prosjektene. Det finnes et ytterligere potensial for mobilisering, men da må SkatteFUNN-ordningen forbedres gjennom å fjerne timesatsen på 530 kroner, samtidig som fradragprosenten økes med 18/20 prosent til 25 prosent. Det bør også innføres et felles maksimumsbeløp for prosjektkostnader på 30 millioner kroner som indeksjusteres fortløpende.

Tildelingskriterier

Den største delen av de offentlige virkemidlene forvaltes i dag av et virkemiddelapparat som basert på skjønn selekterer virksomheter og prosjekter som gis støtte. Det kan gi utfordringer knyttet til oversiktighet og transparens og åpner for at de som har størst tilgang til ressurser eller gode kontakter når frem på bekostning av andre og potensielt bedre prosjekter. Et kriterie- og rettighetsbasert system som SkatteFUNN unngår disse problemene og har samtidig betydelig lavere administrasjonskostnader. En dreining mot kriterie- og rettighetsbaserte systemer bør vurderes også for virkemidler rettet mot innovasjon og entreprenørskap.

Forskningsintensive unge bedrifter (FUB)

SkatteFUNN-ordningen bør gjøres mer gunstig for forskningsintensive, unge bedrifter (FUB), det vil si bedrifter som er opptil åtte år, og hvor FoU utgjør minst 15 prosent av driftsutgiftene. For disse bedriftene bør støttesatsen økes fra 20 til 25 prosent og taket heves til 45 millioner kroner.

Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA)

BIA-programmet i Forskningsrådet er en åpen konkurransearena hvor prosjekter fra ulike områder konkurrerer om å få støtte på grunnlag av forskningskvalitet, innovasjonsgrad og verdiskapingspotensial. Prosjektene organiseres av konsortier hvor bedrifter og forskningsmiljøer samarbeider, men prosjektene er initiert av næringslivet og drivkraften ligger i bedriftenes egne strategier og behov. Mange gode prosjekter blir avvist på grunn av stramme budsjettammer. NHO mener rammen bør økes fra dagens nivå på 375 millioner kroner til 1 milliard innen 2015.

Industrielle og offentlige forsknings- og utviklingskontrakter (IFU/OFU)

En IFU/OFU-kontrakt gir støtte til samarbeid hvor en liten og mellomstor leverandør forsker frem eller utvikler en løsning for en annen bedrift eller offentlig kunde. Dette er en velfungerende ordning som utløser en sterk innovasjonsdynamikk. Det har i flere år vært et betydelig antall kvalifiserte søkere som ikke får støtte på grunn av begrensede rammer. Innen 2015 bør den totale rammen for IFU/OFU-ordningen være på 600 millioner kroner.

Nærings-Ph.D.-ordningen

Gjennom ordningen får kandidater mulighet til å ta doktorgradsutdanning i samarbeid mellom bedriften og en gradgivende institusjon. Nærings-Ph.D. er en god arena for samarbeid mellom academia og næringslivet, samt en god ordning for bedriftene for å få økt sin forskningsevne. Ordningen bidrar også til å øke tilgangen på teknisk kompetanse på doktorgradsnivå. Mens rekrutteringen til tekniske doktorgrader er svært lav i den tradisjonelle utdanningsveien, er halvparten av kandidatene innen nærings-Ph.D.-ordningen innen realfag eller teknologi. Det har vært rask vekst i interessen for ordningen siden den ble startet opp i 2008. Ordningen bør gjøres rettighetsbasert.

Immaterielle verdier og rettigheter

En viktig forutsetning for å kunne utløse kommersialiseringspotensialet i et innovasjonsprosjekt er at forholdet til immaterielle rettigheter er håndtert på en bevisst måte. Ved å sikre seg enerett til immaterielle rettigheter som patent, varemerke og design gjør bedriftene seg mer attraktive når kapital skal reises. Immaterielle rettigheter handler ikke bare om å beskytte enerettigheter, men også om kapitalreising, å tilføre produkter vesentlig merverdi og om å posisjonere seg i krevende markeder.

Design er et stadig viktigere redskap for å fremme innovasjon. Særlig i den industrielle utviklingen av nye produkter er design nyttig og bidrar til å øke norsk næringslivs konkurransevne. Norsk Designråd spiller en viktig rolle for å fremme bruk av design som et strategisk innovasjonsverktøy i næringslivet. Organisasjonens innovasjonsprogrammer bør styrkes i samspill med næringslivet og resten av virkemiddelapparatet.

Patenteringstilbøyeligheten er lav i Norge sammenliknet med våre naboland. En grunn er at det er kostbart å beskytte sitt patent. Dette rammer særlig SMB-er. Regjeringen bør derfor utrede en forsikringsordning for patentsøksmål, eventuelt utvidet til forsvar av andre immaterielle rettigheter. Her bør det være en form for offentlig involvering og tilrettelegging. Undersøkelser avdekker for lav kompetanse og bevissthet om immaterielle rettigheter blant norske bedrifter. I 2006 avga et rådgivende kompetanseforum oppnevnt av Nærings- og handelsdepartementet en rapport med tiltaksplan for økt kompetanse om immaterielle rettigheter. Ett av de foreslåtte tiltakene var at kunnskap om immaterielle rettigheter må inn på timeplanen i juridiske, økonomiske og tekniske fag. Dette er ikke gjort, og bør gjennomføres så snart som mulig. For norske bedrifter er det avgjørende å sikre like gode rammevilkår – administrative som økonomiske – som sine konkurrenter på det internasjonale markedet. Norsk regelverk må derfor harmoniseres med EUs regelverk – også utover det regelverk vi er forpliktet til i henhold til EØS-avtalen.

Innovasjon for å løse samfunnsutfordringene

NHO ønsker å understreke at innovasjon er særdeles viktig også i offentlig sektor. En mest mulig effektiv offentlig sektor er nødvendig ikke bare for oss innbyggere generelt, men også for å stimulere til god næringsutvikling og verdiskaping. Det er viktig med rask saksbehandling, god rådgivning, god infrastruktur og at syke arbeidstakere får rask og god behandling – kort sagt at de offentlige tjenestene fungerer best mulig. Også det offentlige må derfor stadig omstille seg, ta i bruk ny teknologi og finne brukervennlige løsninger.

Næringslivet er allerede en viktig samarbeidspartner for å bidra til en mer innovativ offentlig sektor. Offentlig sektor kan også være en viktig pådriver for innovasjon i næringslivet. Det offentlige kjøper hvert år tjenester og produkter fra næringslivet for om lag 400 milliarder kroner. Dessverre brukes bare en liten andel av denne summen til å fremme mer innovative løsninger. Det er ikke nødvendigvis lett å utarbeide et offentlig tilbud. Det kan være mange måter å løse et problem på og vanskelig å ha oversikt over forskjellige tekniske løsninger. Saksbehandlere i kommuner eller offentlige etater har ikke alltid den nødvendige kompetanse til å vite nøyaktig hva de skal be om når de lager en anbudsbeskrivelse. Derfor har offentlige tilbud en tendens til å satse på trygge, men gamle løsninger, fremfor å stimulere til nye og fremtidsrettede løsninger. Vi mener at offentlige tilbud i langt større grad må stimulere til innovasjon.

Konkurranse som driver for innovasjon

Dereguleringen de siste tiårene av markedene innenfor finans, energi, luftfart, telekom og post har vært en kraftig driver for økt innovasjon. Liberaliseringen har skapt økt konkurranse, bedre tjenester og nye bedrifter. Gradvis har forbrukerne fått større valgfrihet mellom flere selskaper som har levert flere og bedre tjenester. Endringen av spillereglene skapte ny innovasjon som fortsetter å gi svært gode resultater for både forbrukere og samfunnet som helhet.

Samfunnet står overfor store utfordringer fremover. Eldrebølgen skaper behov for nye helse- og omsorgstjenester, klima- og miljøutfordringene er dramatiske og det planlegges store infrastrukturbygginger både på vei, bane og i kraftsystemet. Teknologiutviklingen skaper nye muligheter, men krever samtidig økt teknologi- og markedskompetanse i offentlig sektor. De nye løsningene utvikles som oftest i privat sektor. Vi må derfor ha et best mulig samarbeid mellom det offentlige og det private. Ytterligere deregulering eller konkurranseutsetting av tjenester kan skape ny dynamikk, mer innovasjon og bedre tjenester.

Valg av kontraktsmodell og utforming av kontraktene vil være førende for om en utløser innovasjonspotensialet. Offentlig Privat Samarbeid (OPS) dekker en rekke kontrakts- og samarbeidsformer som kan virke innovasjonsfremmende. I OPS-modeller tar privat sektor en betydelig del av ansvaret knyttet til finansiering, utvikling og/eller drift av prosjektet/tjenesten. Her vil livsløpsentrepriser gi incentiver for bedre og mer kostnadseffektive tjenesteleveranser over tid. Samtidig vil funksjonsspesifikasjoner i konkurransegrunnlaget i større grad åpne for innovasjon og alternative måter å utføre dagens tjenester på, enn kontrakter som er detaljerte og preget av tekniske spesifikasjoner.

Høykompetente ingeniørbedrifter kan i konkurranse antagelig finne bedre løsninger på hvordan en vei skal bygges fra A til B, fremfor at en offentlig etat detaljplanlegger og styrer utbyggingen på en dyr og ineffektiv måte. Gruppen «eldre» er en mangslungen gruppe med enkeltmennesker som har svært forskjellige behov. Det blir behov for et større mangfold i omsorgstilbudet og tilpasset bruk av ny teknologi. Konkurransen mellom private tilbydere kan stimulere til nytenkning, innovasjon og kvalitetsforbedringer.

NHO og KS (Kommunenes Sentralforbund) etablerte i 2010 et Nasjonalt program for leverandørutvikling, for å utvikle en metodikk for innovative offentlige anskaffelser og en arena hvor offentlige virksomheter møter private leverandører. Programmet har en tidshorisont på fem år og skal fremme:

- Innovasjon gjennom mer aktiv bruk av offentlige anskaffelser.
- Kompetanse om innovative offentlige anskaffelser.
- Gode eksempler som bidrag til flere innovative offentlige anskaffelser.

Erfaringen er at etablering av møteplasser mellom innkjøpere og leverandører i en tidlig fase i innkjøpsprosessen skaper gode markedsplasser og bedre vilkår for innovasjon. Det handler blant annet om å redusere usikkerhet og skape trygge rammer for samhandling innenfor rammene av regelverket for offentlige anskaffelser. Programmet bidrar til å heve bestillerkompetansen og markedskompetansen i offentlig sektor samtidig som leverandører får bedre kunnskap om det offentliges behov. Det er en vinn-vinn situasjon som gjør bedriftene i stand til bedre å tilby innovative løsninger som løser samfunnets behov.

Innovasjon Norge har etablert en nyttig ordning med Offentlige forsknings- og utviklingskontrakter (OFU). Dette programmet skal støtte dynamikken mellom offentlige virksomheter og private leverandører og er et av få virkemidler for innovative offentlige anskaffelser. Denne ordningen bør styrkes.

Det er positivt at Regjeringen skal legge frem en egen strategi for økt innovasjonseffekt av offentlige anskaffelser. I «Opptrapping 2030» presenterte NHO flere tiltak for at Norge skal bli et ledende land innen innovative offentlige anskaffelser. Tiltakene skal sørge for forbedring av innkjøpskompetanse og leverandørutvikling, samt innføring av ordninger som fremmer risikovilje og mål om innovasjon og kvalitet hos innkjøpere og leverandører. Risikoavlastning vil gi sterkere insentiver for økt utvikling av innovative løsninger for offentlig sektor. Gjennomføring av disse tiltakene bør være et naturlig første skritt i Regjeringens strategi.

EUs innovasjonspolitik - muligheter for norske bedrifter

Det er i flere land en aktiv debatt om hvordan innovasjonspolitik bør utformes for å bidra til økt innovasjon. Det kanskje mest slående eksemplet på den nye tenkningen er EUs flerårige program for forskning og innovasjon - Horizon 2020 - som både innebærer en integrering av virkemidler for forskning og innovasjon og en tydelig flerårig opptrapping av finansieringen. I tillegg introduseres kraftigere virkemidler for pilotprosjekter med skaleringspotensial samtidig som etterspørselsdrevet innovasjonspolitik vektlegges gjennom en sterkere satsing på innovative offentlige anskaffelser. Horizon 2020 starter i 2014 og vil bli en sentral arena for forsknings- og innovasjonsarbeid. Programmet vil representere nyttige nettverk for norske bedrifter og muligheter for finansiering.

NHO mener at det er en selvfølge at Norge deltar fullt ut i både Horizon 2020 og det nye programmet for mindre bedrifter: COSME (Competitiveness of Enterprises and SMEs). Over 99 prosent av all forskning og innovasjon skjer utenfor Norges grenser. Derfor må vi aktivt bruke den type samarbeid EU tilbyr for å få tilgang til den internasjonale kunnskapsfronten.

EU-kommisjonen har som mål at det europeiske markedet for innovative offentlige anskaffelser skal komme opp på amerikansk nivå. Et av tiltakene er å etablere innkjøps samarbeid mellom offentlige virksomheter i flere europeiske land. For Norges del bør det være aktuelt å samarbeide om større innovative innkjøp med de nordiske land, særlig innen helse- og omsorgssektoren.

NHO mener:

- Norge må delta som fullverdig medlem i EUs programmer Horizon 2020 og COSME.
- Norske myndigheter bør sørge for å utnytte de nye mulighetene for innovative offentlige anskaffelser som EUs indre marked og EUs programmer gir.

NHO mener:

- Øk rammen for den landsdekkende innovasjonslåneordningen til 1 milliard kroner per år.
- Etabler PILOTINVEST - en ordning for større pilotprosjekter hvor større private investeringer i pilot- og demonstrasjonsanlegg utløser investeringsstøtte. Rammen bør være på 500 millioner kroner per år.
- Forbedre SkatteFUNN-ordningen gjennom å fjerne timesatsen på 530 kroner, samtidig som fradragsprosenten økes med 18/20 prosent til 25 prosent. Det bør også innføres et felles maksimumsbeløp for prosjektkostnader på 30 millioner kroner, som indeksjusteres fortløpende.
- Øk rammen for BIA-ordningen fra dagens nivå på 375 millioner kroner til 1 milliard.
- Øk rammen for de industrielle og offentlige forsknings- og utviklingskontraktene (IFU/OFU) til 600 millioner kroner per år.
- Gjør nærings-Ph.D.-ordningen rettighetsbasert.
- Styrk Norsk Designråds innovasjonsprogrammer.
- Tilslutning til EU-patentet og London-avtalen, som tar sikte på å redusere oversettelseskostnadene forbundet med det europeiske patentet.
- Immaterielle rettigheter inn på timeplanen i juridiske, økonomiske og tekniske fag.
- EU-harmonisert og bedret tollkontroll mot piratkopier og produkter som krenker immaterielle rettigheter på annen måte.
- Etabler en tilskuddsordning for innovative offentlige anskaffelser som gir offentlige virksomheter anledning til å søke om ekstraordinære offentlige midler for å foreta særlig krevende innovative innkjøp. Innen 2015 bør det settes av 500 millioner kroner årlig til dette og innen 2020 bør rammen være 1 milliard kroner.
- Etabler et ekspertorgan for innovative offentlige anskaffelser som kan bidra til bevisstgjøring, kompetanseheving og veiledning blant offentlige innkjøpere. Dette kan for eksempel gjøres gjennom Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI).

Virkemidler i en helhetlig klyngepolitikk

«Det bør etableres en helhetlig klyngepolitikk for å videreutvikle og forbedre kunnskapsdynamikken i norsk næringsliv. For globalt ledende klynger bør det etableres et nytt nivå: Global Centres of Expertise.»

Klynger består av bedrifter innen et geografisk område, men de kan også være konsentrasjoner av sammenkoblede bedrifter, spesialiserte leverandører, tjenesteytere og tilknyttede institusjoner innen bestemte felt eller teknologiområder. Klynger øker enkeltsekskapenes konkurransevne ved at de gjennom samarbeid får mulighet til å utnytte større deler av en felles kunnskapsbase. Klyngevirkemidler og klyngepolitikk er tiltak som bevisst søker å forsterke denne dynamikken, basert på en erkjennelse av at innovasjon er noe som i økende grad skjer mellom bedrifter.

Forskningsprosjektet til BI, «Et kunnskapsbasert Norge», har illustrert hvor viktig dynamikken i klynger er for næringsutviklingen. Flere norske klynger er globalt ledende, som innen olje og gass, det maritime og sjømat. Opp mot disse har kunnskapsnæringer som IT, finans og kunnskapsbaserte tjenester også vokst seg store. Disse klyngene utgjør kunnskapslokomotiver for hele næringslivet i Norge.

En viktig dimensjon ved klyngesamarbeidet er bidraget til kompetansebygging. Selv bedrifter som er harde konkurrenter har en felles interesse av å bygge opp gode kompetansmiljøer. De trenger tilgang til kvalifisert personell og de må kunne tilby sine ansatte relevant etter- og videreutdanning. Flere klynger har utviklet et tett samarbeid med de lokale høyskolene og universitetene om å bygge opp næringsrettede utdannings-tilbud, men de opplever ofte at de statlige budsjetttilskuddene ikke er tilpasset denne type satsing. Regjeringen bør i større grad støtte etableringen av denne type praktiske utdannings-tilbud. Det er et viktig tiltak for å øke antall uteksaminerte realister, fagarbeidere og ingeniører innenfor teknologi og realfag som det vil være et stort behov for fremover. Det vil sikre større grad av kompetansebasert verdiskaping.

I Norge finnes det flere klynge- og nettverksprogrammer på forskjellige nivåer. Det bør etableres en helhetlig klyngepolitikk som skal styrke dynamikken både i bredden og blant de mest innovative spyspissene i næringslivet. Evalueringene av ARENA-programmet og NCE-ordningen (Norwegian Centres of Expertise) viser at klyngeprogrammer bidrar til økt samarbeid rundt kompetanseutvikling, innovasjon og internasjonalisering. Dette har ført til økt dynamikk og verdiskaping. I dette bildet spiller også VRI-programmet (Virkemidler for

regional innovasjon) en viktig rolle. Klyngeprogrammer opererer med relativt lave budsjetter som gir svært gode resultater i forhold til investeringene. De er derfor eksempler på effektiv innovasjonspolitik.

ARENA og NCE

ARENA-programmet er et program for klynger som kvalifiserer til finansiell og faglig støtte for langsiktig utvikling av regionale næringsmiljøer. Det er et absolutt krav om at prosjektene skal være godt forankret i næringslivet, og næringsaktørene skal sitte i førersetet for prosjektet. NCE-programmet har hatt en sentral funksjon gjennom å skape bedre kunnskapsmessig samspill mellom bedrifter, kunder, leverandører og forsknings- og utdanningsinstitusjoner. Kravet har vært at klyngene som får NCE-status skal være på internasjonalt nivå, og ha vist positive resultater over tid gjennom økt samarbeid.

Global Centres of Expertise

For å styrke internasjonaliseringsarbeidet bør det etableres et nytt klyngevirkemiddel: «Global Centres of Expertise». Dette bør kun være et tilbud for globalt ledende klynger.

Det skal derfor ikke være enkelt å få status og finansiering som et GCE. Et GCE bør, etter mønster fra NCE-ordningen, velges ut etter en åpen nasjonal konkurranse hvor de søkende klyngene blir gjenstand for omfattende analyse og vurdering basert på tydelige og transparente kriterier. En avgjørende forutsetning bør være at klyngen jobber i en global næringskjede, basert på en vurdering av innovasjonsevne, ressursfundament, aktørrelasjoner og global orientering.

Klyngens evne til å utnytte synergieffekter ved samarbeid med tilgrensende NCE-er, Senter for forskningsdrevet innovasjon (SFI) og Senter for fremragende forskning (SFF) og de nye sentrene for miljøvennlig energi (FME) bør også vektlegges. GCE-ordningen bør derfor åpne for integrering og samarbeid mellom programmene og ordninger som naturlig hører sammen. Samtidig bør det investeres betydelig tyngre i forskningsinfrastruktur og kompetanseutvikling.

Målet for GCE-ordningen (se figur 5) bør være å øke Norges teknologiske og kunnskapsmessige forsprang, der hvor vi har forutsetninger for det. Myndighetene kan bidra til å bygge videre på de sterkeste norske næringsklyngene i samarbeid med private bedrifter, slik at Norge evner å beholde et forsprang på nøkkelområder. Flere asiatiske land satser tungt på forskningsinfrastruktur og kompetanseutvikling innenfor områder hvor Norge i dag har en ledende posisjon. Norge bør derfor etablere en GCE-ordning for å øke attraktiviteten for både norske og utenlandske selskaper som ønsker å lokalisere seg nær kunnskapsfronten.

GCE bør etableres som et tiårig program. Den årlige grunnfinansieringen må ligge på om lag det dobbelte av dagens NCE-er, dvs. 10 millioner kroner per år per klynge, matchet med minimum 50 prosent av bedriftene. Følgende elementer bør vektlegges:

- Global konkurransekraft, global posisjonering og global anerkjennelse. Kraft til å bli et globalt kunnskapscenter basert på en norsk kompetansebase.
- Innovasjon, FoU og kompetanseutvikling skal sikre global konkurransekraft.
- Etablert innovasjonsinfrastruktur, herunder inkubatorer, for å finne, utvikle og realisere nye industrielle muligheter. Omfattende samarbeid med andre nasjonale og internasjonale klynger for å utnytte deres utfyllende kompetanse.
- Eiermessig attraktivitet for globale aktører. Internasjonale selskaper legger sine aktiviteter til klyngen fordi det er i klyngen forutsetningene for suksess er best.
- Sentrale bidrag til fremtidens utdanning innenfor kjerneområdene. Dette omfatter all type utdanning og på alle nivåer, utviklet i samarbeid med regionale og nasjonale høyskoler/universiteter, samt ledende internasjonale kompetansemiljøer.

GCE: Flere tilnærminger

Begrepet «Global Centres of Expertise» (GCE) brukes nå i flere sammenhenger. Det er noe ulik størrelse og form på de GCE-forslag som fremmes, men alle har som mål å etablere forsknings- og innovasjonsmiljøer med global tiltreknings- og konkurransekraft. I «Opptopping 2030» foreslo NHO etablering av to eller tre store teknologisentre. Et av disse bør rettes mot utnyttelse av havrommet (Ocean Space Centre/Marintek). Et annet bør relateres til forskning innen biomedisin og livsvitenskaper, der mye ligger til rette i Oslo-området. I tillegg, og i tråd med anbefalingene til forskningsprosjektet «Et kunnskapsbasert Norge», anbefaler NHO at det etableres en GCE-ordning som forsterker dynamikken innen klynger der Norge har klare internasjonale fortrinn.

GCE - en global kunnskapsklynge bestående av seks kjerneoppgaver som forsterker hverandre

Figur 5

Kilde: 4 NCEer/Et kunnskapsbasert Norge

VRI og Regionale Forskningsfond (RFF)

For næringer med noe lavere formelt FoU-innhold fungerer nettverksprogrammet VRI som mobiliserende og kompetansehevende. VRI-programmet er ikke et klyngeprogram i tradisjonell forstand, men et verktøy som brukes regionalt for å mobilisere næringer og klynger med noe svakere relasjoner, mindre systematisk FoU-virksomhet, kunnskapsoppbygging og innovasjonssamarbeid. Programmet har hatt en eksperimenterende form, og kan vise til økt mobilisering og kunnskapsheving blant bedrifter i hele landet. En utfordring er å få til en bedre integrering av VRI og de regionale forskningsfondene (RFF). Dagens situasjon medfører meget høye administrative kostnader og begrenser de positive effekter et samkjørt VRI og RFF kan få. De administrative prosessene og kostnadene bør kuttes drastisk. I så fall kan VRI og RFF bli en god utviklingsarena for bedrifter som tidligere i begrenset grad har drevet med systematisk FoU og innovasjonsvirksomhet.

NHO mener:

- Etablere en helhetlig klyngepolitikk bestående av VRI, Arena, NCE og GCE for å videreutvikle og forbedre kunnskapsdynamikken i norsk næringsliv.
- Etablere en Global Centres of Expertise-ordning med utgangspunkt i de av dagens norske næringsklynger som er globalt ledende innenfor sine felt. Invester i relaterte teknologisentre og forskningsinfrastruktur.
- Bruk klyngene til å definere en offensiv for kompetansebasert verdiskaping, spesielt etter- og videreutdanning på høyere nivå. Etablere nye finansielle insentiver for regionale høyskoler og universiteter, slik at de kan tilby skreddersydde bedriftsmasterprogram etter modell av fagskoleordningen og nærings-Ph.D.-ordningen.

NHOs Nyskappingspris

Foto: NHO

NHOs Nyskappingspris har blitt delt ut siden 1981, noe som gjør dette til Norges eldste pris for innovasjon og nyskaping. Prisen skal belønne enkeltmenneskers initiativ og samtidig skape økt interesse og oppmerksomhet i samfunnet for nyskaping og etablering av nye bedrifter.

Følgende kriterier legges til grunn i valg av kandidater til prisen:

- Bedriften må ha bevist sin levedyktighet og vise til positive resultater
- Den må være basert på nyskaping
- Bedriften må være fremtidsrettet og vise evne til å sette nye ideer ut i livet
- Bør være en rollemodell for ungdom

Siste fem års vinnere av NHOs Nyskappingspris:

2011 Cambi AS
2010 Quickflange AS
2009 Kjeller Vindteknikk AS
2008 Janusfabrikken AS
2007 Wema AS

